

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ПІДТРИМАННЯ ПРОКУРОРОМ ПУБЛІЧНОГО ОБВИНУВАННЯ

SOME ASPECTS OF SUPPORTING THE PUBLIC PROSECUTION IN COURT

Шульган І.І.,

аспірант кафедри кримінального права і процесу
Навчально-науковий інститут права та психології
Національного університету «Львівська політехніка»

Стаття присвячена характеристиці такої важливої функції прокуратури України, як підтримання публічного обвинувачення. У зв'язку з останніми змінами, внесеними до Конституції України, проаналізовано зміст і співвідношення понять «державне обвинувачення» й «публічне обвинувачення».

Ключові слова: обвинувачення, прокурор, державне обвинувачення, публічне обвинувачення, кримінальне провадження.

Статья посвящена характеристике такой важной функции прокуратуры Украины, как поддержание публичного обвинения. В связи с последними изменениями, внесенными в Конституцию Украины, проанализированы содержание и соотношение понятий «государственное обвинение» и «публичное обвинение».

Ключевые слова: обвинение, прокурор, государственное обвинение, публичное обвинение, уголовное производство.

The Public Prosecution Service of Ukraine constitutes a unified system that shall, in line with the procedures set by the Law on the Public prosecutor's office of Ukraine, perform functions established by the Constitution of Ukraine with the aim of protecting human rights and freedoms, common interests of the society and the state.

On September 30, 2016 came into force amendments to the Constitution of Ukraine. Under this law structure of the sections of the Constitution has been changed. Particularly important that Section VII "The prosecutor's office" was excluded from the Constitution. At the same time expanded Section VIII of the Constitution "Justice" Thus, the Constitution of Ukraine was supplemented with Article 131-1, according to which the Public Prosecution Service shall perform the following functions:

- supporting the public prosecution in court;
- procedural guidance during pre-trial investigation, supervision over observance of laws by the authorities carrying out detective operations, inquiries and pre-trial investigation;
- representation of interests of an individual or the state in court in the cases stipulated by this Law.

The first function of the prosecutor's office called "supporting the public prosecution in court". So we can conclude special importance of this function. In addition, supporting the public prosecution in court is one of the basic constitutional principles of justice established by Art. 129 of the Constitution of Ukraine. Prosecutor supports the public prosecution in court on behalf of the state.

Key words: indictment, prosecutor, prosecution on behalf of the state, public prosecution, criminal proceedings.

Підтримання прокурором публічного обвинувачення в суді від імені держави можна без перебільшення назвати основною функцією органів прокуратури. Від того, наскільки раціонально організована вказана діяльність, значною мірою залежить авторитет прокуратури, оцінка ефективності виконання нею функцій.

Пов'язані з обвинувальною діяльністю питання завжди порушувалися та обговорювалися серед науковців і практиків у сфері юриспруденції, зважаючи на складність і відповідальність такої діяльності. На особливу увагу заслуговують доробки таких науковців, як С. Альперт, В. Зеленецький, М. Строгович, В. Півненко, М. Руденко, П. Каркач, В. Юрчишин та інші. Значної актуальності проблема підтримання обвинувачення прокурором набирає в час становлення національного законодавства й високої активності законотворчого процесу. Часто прагнення приведення національного законодавства до вимог євроінтеграційних процесів, що відбуваються в нашій державі, призводить до розбалансування системи законодавчих актів і вживання різних термінів і визначень щодо одних і тих самих процесів.

Із 30 вересня 2016 року набули чинності зміни до Конституції України, внесені Законом України «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)» від 2 червня 2016 року № 1401-VIII. Цим Законом певним чином відкореговано структуру розділів Конституції, зокрема пунктом 12 вказаного Закону виключено з Конституції України розділ VII «Прокуратура», водночас розширено розділ VIII Конституції України «Правосуддя». Так, пунктом 2 Закону Конституцію України доповнено статтею 131-1, відповідно до якої в Україні діє прокуратура, яка здійснює:

- 1) підтримання публічного обвинувачення в суді;
- 2) організацію та процесуальне керівництво досудовим розслідуванням, вирішення відповідно до закону ін-

ших питань під час кримінального провадження, нагляд за негласними та іншими слідчими й розшуковими діями органів правопорядку;

3) представництво інтересів держави в суді у випадках, в яких це передбачено законом, зокрема в порядку, що визначені законом [1, ст. 131-1].

Першою серед функцій прокуратури названо «підтримання публічного обвинувачення в суді». Із цього можемо зробити висновок про надання цій функції органів прокуратури особливого важливого значення. Крім того, підтримання публічного обвинувачення в суді прокурором є однією з основних конституційних засад судочинства, визначених статтею 129 Конституції України.

Законодавцем уперше вжито термін «публічне обвинувачення», на відміну від раніше вживаного поняття «державне обвинувачення». Тому великого значення набуває необхідність теоретичного осмислення названих понять.

Публічне обвинувачення, як правильно зазначає Ю. Дьомін, пов'язане з публічними правовідносинами, публічними органами влади. Тому необхідно детальніше проаналізувати такі поняття, як «публічність», «органи публічної влади», а також знайти відмінність і співвідношення понять «державне обвинувачення» та «публічне обвинувачення» [2, с. 21].

У перекладі з латинської «публічний» (publicus) означає суспільний, народний. Словник іншомовних слів трактує «публічний» як такий, що відбувається в присутності публіки, людей; прилюдний, привселюдний, гласний, відкритий, загальний, загальнодоступний [3].

Тобто першочергово слово «публічний» означає не стільки «державний», скільки «суспільний». Держава є офіційним представником усього суспільства. І така форма державного правління, як республіка (res publica), в дослівному перекладі означає «суспільна справа» [4]. Проте суспільну владу жодним чином не можна ототожнювати

з публічною, тим більше з державною. Державна влада є формою виявлення публічної влади. Звичайно, і публічна, і державна влада є владою в суспільстві, в цьому розумінні мають суспільний характер [5, с. 172].

Поняття «публічна влада» останнім часом часто використовується в науковій літературі. Проте серед науковців немає єдиного розуміння цього терміна, а їхні думки різняться щодо змісту й обсягу вказаного поняття.

Аналізуючи зміст Конституції України, можемо говорити про дві системи органів публічної влади – органи державної влади та органи місцевого самоврядування. Відповідно до ст. 5, народ є носієм суверенітету і єдиним джерелом влади в Україні. Народ здійснює свою владу як безпосередньо, так і через органи державної влади й місцевого самоврядування [1, ст. 5].

Як зазначалося вище, публічне обвинувачення пов'язане з публічними правовідносинами. За визначенням В. Бевзенка, публічно-правовими є відносини, які поширюються або можуть поширюватися на все суспільство загалом або на його значну частину й через це мають загальнозначущий, загальносуспільний характер [6, с. 7].

Органи прокуратури України, на нашу думку, необхідно зарахувати до органів публічної влади, так як вони виступають від імені держави та здійснюють покладені на них функції з метою захисту прав і свобод людини, загальних інтересів суспільства й держави (ст. 1 Закону України «Про прокуратуру») [7].

Із вищевказаного робимо висновок, що поняття «публічне обвинувачення» є дещо ширшим від поняття «державне обвинувачення». Адже виходячи зі змісту, вказаного в термін «публічний», можемо констатувати, що прокурор у кримінальному провадженні виступає тепер не тільки від імені держави, а й від імені всього суспільства (принаймні більшої його частини).

Уважаємо, що термін «публічне обвинувачення» законодавцем застосовано у зв'язку з євроінтеграційними процесами, що відбуваються в нашій державі, адже саме такий термін уживається в Рекомендаціях REC (2000) 19 Комітету Міністрів Ради Європи державам-учасникам «Про роль служби публічного обвинувачення в системі кримінальної юстиції» від 6 жовтня 2000 року [8, с. 26].

У зв'язку з уживанням різних термінів у Конституції України та галузевих нормативно-правових актах щодо підтримання публічного (або державного) обвинувачення постають певні запитання, відповіді на які потребують правового вирішення. Зокрема, чи повинен прокурор, будучи представником органів публічної влади, підтримувати публічне обвинувачення в повному обсязі, якщо проти цього заперечує суспільство (чи певна його частина)?

Колізія полягає й у тому, що, відповідно до Конституції України (стаття 129-1) і Кримінального процесуального кодексу (далі – КПК) України (стаття 371), [9] судом ухвалюються рішення від імені держави Україна (а не від імені суспільства або народу) на підставі висунутого прокурором публічного обвинувачення. Чи не є це звуженням повноважень обвинувача, наданих йому суспільством, а не державою?

Тому, на нашу думку, важливим є своєчасне внесення змін у КПК України та Закон України «Про прокуратуру» щодо функцій органів прокуратури з урахуванням поданих нових визначень і їх внутрішнього змісту.

Сьогодні КПК України дає нам визначення поняття «державне обвинувачення». Відповідно до пункту 3 статті 3 КПК України, державне обвинувачення – це процесуальна діяльність прокурора, що полягає в доведенні перед судом обвинувачення з метою забезпечення кримінальної відповідальності особи, яка вчинила кримінальне правопорушення. Ця сама стаття наводить і визначення терміна «обвинувачення»: «обвинувачення – твердження про

вчинення певною особою діяння, передбаченого законом України про кримінальну відповідальність, висунуте в порядку, встановленому цим Кодексом» [9, ст. 3].

Хочемо зауважити, що термін «обвинувачення» вживається лише під час проведення досудового розслідування, оскільки в ході розслідування обвинувачення може змінюватися (його межі можуть звужуватися або розширюватися), тобто є не остаточним.

Обвинувачення, викладене в обвинувальному акті, є остаточним, після його затвердження прокурором отримує офіційний, публічний характер. Після цього матеріали кримінального провадження передаються до суду, прокурор у ході судового розгляду від імені держави підтримує публічне обвинувачення.

Саме висунуте в обвинувальному акті обвинувачення визначає межі судового розгляду (стаття 337 КПК України). Усі докази, зібрані під час досудового розслідування, досліджуються судом у судовому засіданні безпосередньо. Принцип безпосередності дослідження показань, речей і документів означає, що не можуть бути визнані доказами відомості, що містяться в показаннях, речах і документах, які не були предметом безпосереднього дослідження судом (частина 2 стаття 23 КПК України).

Прокурор як представник сторони обвинувачення має право брати активну участь у з'ясуванні обставин кримінального правопорушення та перевірці їх доказами, об'єктивно й неупереджено оцінювати їх із погляду належності, допустимості, достовірності, надавати суду докази, брати участь у їх дослідженні, наводити аргументи на користь поданих ним доказів, спростувати докази сторони захисту, заявляти клопотання про залучення нових доказів, давати оцінку зібраним доказам тощо.

Важливо зазначити, що повноваження прокурора в суді не зводяться тільки до участі в дослідженні доказів, а передбачають передусім подання суду доказів, на яких ґрунтується обвинувачення, і тим самим доведення вини обвинуваченої особи. Водночас принцип законності зобов'язує прокурора «всебічно, повно і неупереджено дослідити обставини кримінального провадження, виявити як ті обставини, що викривають, так і ті, що виправдовують підозрюваного, обвинуваченого, а також обставини, що пом'якшують чи обтяжують його покарання, надати їм належну правову оцінку та забезпечити прийняття законних і неупереджених процесуальних рішень» [9, ст. 9].

Наказом Генерального прокурора України передбачено участь у судовому провадженні в суді першої інстанції прокурора, що здійснював процесуальне керівництво досудовим розслідуванням [10, п. 14.1]. Звідси можна зробити висновок, що підтримання публічного обвинувачення в суді є логічним продовженням функції кримінального переслідування, яку прокурор виконував у стадії досудового слідства. Професійна підготовленість і активна позиція обвинувача в судовому розгляді кримінального провадження є важливим елементом у забезпеченні невідворотності покарання за вчинений злочин і притягнення особи до кримінальної відповідальності.

Отже, підтримання прокурором публічного обвинувачення – вагома складова частина прийняття судом законного та обґрунтованого рішення. Водночас у зв'язку з останніми змінами, внесеними до Конституції України, постала необхідність приведення КПК України, Закону України «Про прокуратуру» й, відповідно, підзаконних нормативно-правових актів у відповідність до вимог Основного Закону задля уніфікації дефініцій та унеможливлення неоднакового трактування визначень, котре може призвести до порушення розумних строків розгляду кримінальних проваджень через ініціювання перегляду рішень, прийнятих як на стадії досудового розслідування, так і в ході судового розгляду.

ЛІТЕРАТУРА

1. Конституція України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.
2. Дьомін Ю. Функції органів прокуратури в контексті конституційних змін / Ю. Дьомін // Вісник Національної академії прокуратури України. – 2016. – № 3 – С. 20–28.
3. Словник іншомовних слів [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.jnsm.com.ua/cgi-bin/u/book/sis.pl?Article=15047&action=show>.
4. Словник іншомовних слів [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.jnsm.com.ua/cgi-bin/u/book/sis.pl?Qry=%D0%E5%F1%EF%F3%E1%EB%B3%EA%E0&image.x=34&image.y=18>.
5. Чиркин В.Е. Публичная власть / В.Е. Чиркин. – М. : Юристъ, 2005. – 175 с.
6. Бевзенко В.М. Публічно-правові відносини: сутність та ознаки / В.М. Бевзенко // Паво і безпека. – 2009. – № 1. – С. 6–12.
7. Про прокуратуру : Закон України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1697-18>.
8. Про роль служби публічного обвинувачення в системі кримінальної юстиції : Рекомендація Rec (2000) 19 Комітету Міністрів держав-учасникам Ради Європи, прийн. на 724-му засіданні заступників міністрів, від 6 жовтня 2000 року // Статус органів публічного обвинувачення: міжнародні стандарти, зарубіжне законодавство і пропозиції щодо реформування в Україні / Центр політ.-прав. реформ ; Міжнар. фонд «Відродження» ; за заг. ред. О.А. Банчука. – К. : Атіка, 2012. – С. 18–48.
9. Кримінальний процесуальний кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.
10. Про організацію діяльності прокурорів у кримінальному провадженні : Наказ Генерального прокурора України від 19 грудня 2012 року № 4гн [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.gp.gov.ua/ua/gi.html?_m=publications&_t=rec&id=94102.